

Vakkennis in groen erfgoed

TEKST EN BEELD: DEYKE JANNINK

De opleiding Hovenier Historisch Groen is een nieuwe en breed georiënteerde opleiding die hopelijk zal bijdragen aan meer vakkennis in groen erfgoed. Onderwerpen variëren van stinzenplanten, heesters en bomen tot historisch grasland. Daarnaast komt ruimtelijke inrichting en organisatie groen erfgoed aan bod. Al deze onderwerpen zijn gebundeld in acht compacte modules van twee tot zes lesdagen. Elke module heeft zijn eigen lesmateriaal, een kleurrijk geïllustreerd vakboek, werkboek en presentaties. Alle lesdagen worden gegeven in een historische tuin of park; de module 'Stinzenplanten' bijvoorbeeld in 'sneeuwklotijd' op kasteel Sypenstein in Loosdrecht. Wat later, in 'bostulptijd' gaan we naar Dekema State in Friesland met zijn prachtige populaties Knikkende vogelmelk en bostulp. Gedurende de opleiding werkt elke cursist aan een eigen portfolio van een historische locatie naar keuze. Na drie jaar zijn alle acht modules doorlopen waarna de opleiding wordt afgesloten met een eindgesprek.

De cursisten zijn werkzaam in of hebben raakvlak met historisch groen. Het zijn tuinbazen, erfgoedhoveniers en medewerkers vanuit natuurorganisaties, gemeenten of de rijksoverheid. Deze diversiteit maakt een groep levendig; elke cursist brengt zijn of haar waardevolle kennis en ervaring in en samen brengen ze hun kennis op een hoger niveau.

Lesdag op Trompenburg Op een van de lesdagen van module 3 'Heesters en hagen' is de opleiding te gast bij Trompenburg Tuinen & Arboretum in Rotterdam. Al meteen aan het begin van de dag worden de cursisten de tuin ingestuurd. De hele groep staat rond de vijver in het oudste gedeelte van de tuin met de opdracht: herken je structuren uit een vroege aanleg? Een van de cursisten merkt smalle, rechte sloten op die ooit de kavels van elkaar scheidden. De vloeiende vorm van de vijver en het fraaie bruggetje eroverheen dateren vast van de aanleg in Landschapsstijl erna. Al discussiërend komt de groep een heel eind. Na de koffie houdt docent Gerard van Buiten een presentatie over plantenkennis en naamgeving, later die ochtend vertelt hortulanus Gert Fortgens tijdens de rondleiding meer over de gelaagdheid en de bijzondere heesters en bomen van het park.

Een blauw juweel Na de lunch gaan de cursisten met een opdracht de tuin weer in. Een groepje (bestaande uit een tuinbaas, een hovenier in opleiding, een medewerker botanische tuin en twee erfgoedhoveniers) onderzoekt samen een tuindeel in nieuw-formele stijl. Dit strak vormgegeven tuindeel dateert

uit begin 1900. In latere jaren heeft dendroloog Dick van Hoey Smith een keur aan verschillende soorten coniferen en heide geplant; de coniferen zijn inmiddels uitgegroeid tot soms metershoge exemplaren. Hoe ga je nu om met het oorspronkelijke beplantingsidee?

Een fraai exemplaar van *Podocarpus lawrencii*

Onder en rechts: Pagina's uit het vakboek, module 3: Heesters en hagen

Afb 82 (links). Winterse opname van de tuin van de familie Jekschot te Veghel. Op de voorgrond tuinguirlandes begroeid met blauwe regen. Afb 83 (rechts). Tuinguirlandes uit de catalogus van Blass & Groenewegen, 1908-1909.

Heilig-Hartheuvel beplant als mozaïek

De tuin van het kloosterpark Sint-Michaël

Het kloosterpark bij het Missiehuis Sint-Michaël in Steyl (L) is een nog bestaand voorbeeld van een rooms-katholieke parkcultuur in Gardeneske stijl. Vroeger werd het kloosterpark door bedevaartgangers en religieuze veelvuldig bezocht. Naast een Lourdesgrot, een Verrijzeniskapel en verschillende Mariagrotten is de Heilig-Hartheuvel een markant onderdeel van de tuin. Tegen een heuvel ligt een mozaïek van haagplanten in kruisvorm, geflankeerd door coniferen. Het haaggoed is in dit geval niet als afscheiding, maar als invulling van het mozaïek gebruikt.

Afb 84. Heilig-Hartheuvel in het kloosterpark bij het Missiehuis Sint-Michaël te Steyl (L).

41

'Blue Gem' wordt in de eerste instantie voor een taxus aangezien. Hoe oud zou dit exemplaar zijn? Een van de cursisten onderzoekt hoe dik de stam is, een ander vraagt zich af waar de naam 'Blue Gem' voor staat, hij komt het vaker tegen – 'blauw juweel' dus. Later zoeken de groepjes elkaar op en ontstaat een levendige discussie over de gemaakte analyses.

Toekomstperspectief Cursisten zijn enthousiast over de nieuwe opleiding. Het geeft de vakspecialist groen erfgoed meerwaarde, hij ervaart de lesdagen als verrijkend en kijkt nu met meer oog voor detail naar het groene erfgoed. De tuinbaas wil de opgedane kennis toepassen op zijn eigen landgoed en vooral overdragen aan zijn vrijwilligers. Door de erfgoedhovenier wordt de opleiding als een belangrijke investering voor zichzelf en zijn medewerkers gezien. Binnen zijn bedrijf wordt groen erfgoed hoog gewaardeerd. Onlangs heeft hij als een van de eerste hoveniers-bedrijven het ERM-certificaat voor Erkend Erfgoedhovenier behaald. Docenten zijn ook enthousiast. Zij leren de cursisten kijken naar het verhaal van een historische tuin of park. Hun motto, 'bedenk eerst waarom iets staat zoals het er staat voordat de schop de grond in gaat' hopen ze aan hun cursisten mee te geven. ■

Deyke Jannink en Ruurd van Donkelaar hebben een bureau voor ecologisch en historisch groen. Voor het Nationaal Centrum voor Erfgoedopleidingen ontwikkelt Deyke Jannink lesmateriaal; zij is er tevens docent

De opleiding Hovenier Historisch Groen, opgezet door het Nationaal Centrum voor Erfgoedopleidingen (NCE) in samenwerking met de Stichting Kennisontwikkeling Groen Erfgoed (SKGE), is bedoeld voor hoveniers werkzaam in groen erfgoed, tuinbazen en medewerkers van rijksoverheid, gemeentelijke diensten en organisaties als Natuurmonumenten en de provinciale landschappen die veel historisch groen bezitten. Onderwerpen zijn afkomstig uit de uitvoeringsrichtlijn Hovenierswerk historische tuinen en parken (URL 6010) van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM). De opleiding voldoet aan de certificatie eisen voor ERM certificering Vakspecialist Groen Erfgoed. Meer informatie: www.erfgoedopleidingen.nl www.groenerfgoedzorg.nl

VAKBOEK HHG-4 HEESTERS EN HAGEN

Afb 59 (links). Philipp Franz Von Siebold afgebeeld op een Japanse prent (1826). Afb 60 (midden). Pluimhortensia (*Hydrangea paniculata*). Illustratie uit *Revue horticole* (1873). Afb 61 (rechts). Japanse zuurbes (*Berberis thunbergii*). Illustratie uit *Curtis Botanical Magazine* (1882).

Overeenkomstige tuinen

Von Siebold begreep heel goed waarom Japanse en Chinese beplanting zo succesvol was in westerse tuinen. In een artikel beschrijft hij hoe de planten zich al hadden aangepast aan eeuwenlange cultuuroomstandigheden in Japan en eindeloos waren uitgeleerd 'als het ware aan de hand van de kwekers gewoon'. Hij merkte ook op dat de Chinese en Japanse tuinen en lushoven aangelegd waren in een stijl van 'door kunst veredelde natuurtaferelen'. Deze stijl vertoont veel gelijkens met de landschappelijke aanleg in Europa.

Kwekerij Von Siebold & co

Von Siebolds verzamelde plantmateriaal sloot perfect aan bij de compositie van heesterperken. Bij Leiderdorp zette hij een commerciële kwekerij op voor de vele zaden en planten die hij via zijn grote netwerk ontving. Veel bekende planten zijn via deze kwekerij in de handel genomen, waaronder soorten als pluimhortensia (*Hydrangea paniculata*), Pachysandra, *Berberis thunbergii* en haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*). Ook de nu verguisde Japanse duizendknoop werd eens door Von Siebold geïntroduceerd. Een aantal soorten draagt de naam van Von Siebold, bijvoorbeeld *Hosta sieboldiana* en *Magnolia sieboldii*.

Aucuba zonder bessen

Een bekende heester uit 'de Oost'

Van de welbekende Aucuba werd de bonte cultuurvariëteit (*Aucuba japonica* 'Variegata') in 1783 naar Europa gebracht. Waarschijnlijk werd deze cultuurvariëteit al heel lang in Japanse tuinen gehouden. Ook in Nederland waardeerde men het goudbonte blad en noemde de plant 'Goudboom'. Hoe mooi de Goudboom ook bloeide, bessen bleven helaas uit. De reden was dat de soort tweeslachtig is en er alleen vrouwelijke planten vanuit Japan meegebracht werden. Uiteindelijk bracht handelsreiziger Robert Fortune in 1858 een manlijk exemplaar mee naar Engeland. Hierdoor was het mogelijk om in 1864 de eerste besdragende planten ten toon te stellen. Nog wat later werd de oorspronkelijke soort, de groenbladige Aucuba, in de Japanse binnenlanden gevonden en geïmporteerd. De eerder zo passende naam 'Goudboom' werd vervangen door broodboom of simpelweg Aucuba. Werd Aucuba aanvankelijk als kamerplant gehouden, later bleek de soort sterk genoeg om in de tuin te planten. Nog steeds is Aucuba een veel toegepaste heester.

32

Cursisten tijdens de lesdag in Trompenburg Tuinen & Arboretum in Rotterdam

